ניתן לקבל את העלון כל שבוע
במייל: 0527615936b@gmail.com

להערות והארות:
0527615936b@gmail.com
מתקבלות
עבודות הקלדה ועימוד
ב'מכון התורני'
רחוב האומן 27 ירושלים.
טל: 0533194867

מאורות השבת

• מן הפרשה
• מן המדרש
• זכרון לצדיקים
• הלכה

שע"י **המכון התורני** ירושלים

וישלח - תשפ"ז | גליון 240 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

"עִם לָבָן גַּרְתִּי" (בראשית לב, ה).

יעקב אבינו אמר "גרתי" ולא אמר ישבתי. כי רצונו של הקב"ה שאפילו בגלות שהגוף אינו בארץ הקדושה, מכל מקום "וְשָׂמְתֶם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם" (דברים יא, יח) ותהיו אדוקים בתורה ובמצוות, ואז אע"פ שהגופות נדו מתוך ארצם הקדושה, מכל מקום כל מגמתם לארץ הקדושה ותורה הקדושה, כדכתיב (מלכים א ט, ג; דברי הימים ב ז, טז) "וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים", על כן "יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ" (דברים יא, כא), ואם ברי‌בוי ימים בגלות נהיה דבקים בה' ולא נלמד ממעשיהם, אז כבר הגיענו למעלת אברהם יצחק ויעקב, והיינו לתת "להם" ממש כי כמוהם כמונו. **וכן יעקב אבינו ע"ה, כל ימי היותו אצל לבן לא זז עינו ולבו מארץ הקדושה, על כן אמר גרתי כבר, ולא לישב ולדור כי אם לגור בארץ, ועיני ולבי שם שם בארץ הקדושה לכל הימים.**

(תורת משה עמוד ק"ל)

*

"וַיֵּרָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ" (בראשית לב, ח).

"ויירא" "ויצר", פירושו שיעקב אבינו ע"ה יצר לו על מה שנתירא מעשיו **כי אין ראוי לירא מפני חמת המציק.** (חת"ס וישלח עמוד קס"ח ד"ה כי)

*

"וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כה).

אמר רבי אלעזר, שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה, לפי שאין פושטין יהין בגזל (חולין צא, א).

פירושו, כי "גזל" היינו מה שאמרו חז"ל (ברכות לה, ב) 'הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה גוזל להקב"ה', **וצדיקים אין גזל בכל רכושם, כי הכל בקדושה וטהרה ומחשבת עבודת השם יתברך, ויש בכל ממון שלהם ניצוץ קדושה,** לכן ממונם חביב עליהם שחוששים שיבוא לידי מי שאינו הגון, וזהו טעם חזרת יעקב אבינו על פכין קטנים.

(חתם סופר - חידושים עמ"ס חולין צא. ד"ה לפי)

*

"וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ" (בראשית לב, כו).

פירושו, כשם שהגוף נסמך על כף הירך, **כן גוף הישראלי אמונתו ותורתו, עיקר סמיכה שלו היא על הכתוב** (ויקרא כ, כו) **"וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי", שההתבדלות מהעמים והוא השורש והמעמד "להיות לי".** אך אם ישראל עושים פעולות לדמות עצמם בנמוסיהם לשונם ומלבושם וחכמתם לגויי הארץ, על ידי זה נזדעזע האילן משורשו, וזה רמז "ותקע כף ירך יעקב", כפירוש רש"י "נתקעקע ממקום מחברתה", כי בעת שנתאבק איש עמו והיה התקשרות והתקרבות לעשיו, מזדעזע האילן משורשו. (לב העיברי להגרע"י שלזינגער ח"א עמו' ע"ו בשם רבינו החת"ס)

מן הפרשה

מידת ה'לבדו' - יושב אהלים

"וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ" (בראשית לב, כה).

בכתבי ר' ירוחם הלוי ממיר ביאר שהגדירה התורה את יעקב אבינו: **"יושב אהלים"** (דעת חו"מ א' של"א).

ומהו 'יושב אהלים'?

מסביר ר' ירוחם, שזהו אדם שאין לו שום עסק עם מה ש"בחוץ". כל מהותו וענינו הוא רק הבפנים של האהל. מה שקורה מחוץ לאהל - מחוץ לישיבה - פשוט לא מעניין אותו. וכל זמן שעדיין יש לו קשרים ועסקים עם העולם החיצוני, עדיין אי אפשר לומר שהוא 'יושב אהלים'. או בלשון שלנו: אי אפשר לקרא לו 'בן תורה'... ר' ירוחם כותב שם עוד, שבן ישיבה לא נבדל מהאיש ההמוני [איש הרחוב] רק בזה שהוא יושב כל היום ולומד, **אלא זוהי דרגה בפני עצמה, שהוא נחשב ל'יושב אוהל'. דהיינו, שכל המציאות שלו היא מציאות אחרת.** ואם ננסה להושיב אדם מהשוק ללמוד, ולו רק לשעה אחת בלבד, לא יעלה בידנו, כיון שהוא במהותו 'איש שדה'. הוא אדם שכל הווייתו היא עסקי עולם הזה.

ואיך באמת מגיעים לדרגה הזאת של 'יושב אוהל'? על זה מביא ר' ירוחם מדרש (בר"ר פ' ע"ז): "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו". "אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ" (דברים לג, כו), ר' ברכיה בשם ר' יהודה בר' סימון אמר, "אין כאל", ומי כאל? ישורון, ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב'): "וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ" (ישעיהו ב, יא) **אף** יעקב - "ויותר יעקב לבדו".

מבאר ר' ירוחם, שגילו לנו חז"ל כאן, **שיש מידה שנקראת 'לבדו', והיא מידה ממידותיו של הקב"ה. 'ותמלוך אתה ה' לבדך'. מהותה של המידה הזאת לחיות 'יחידי', בלי שיצטרך לכלום ובלי שיהיה תלוי במישהו אחר. ומי שנמצא בדרגה הזאת, באותה שעה לא מעניין אותו שום דבר מכל מה שנעשה בכל העולם שמסביבו. ומידה זו היא רמה ונישאה, והיא תכלית השלמות. יעקב שנקרא 'איש תם' דהיינו: איש שלם בתכלית השלמות, להיכן הובילה אותו השלמות הזאת? להיות 'יושב אהלים'. כי כשהוא שלם, הוא אינו צריך לאחרים, ואז הוא יכול להיות 'יושב אהלים', פרוש ומובדל מכל מה שמסביבו.** ולהבדיל, בבלעם מצינו, כשרצה להגיע לנבואה, נאמר בו: "וַיֵּלֶךְ שָׁפְיָ" (במדבר כג, ג) [לשון שתיקה ובדידות], דהיינו, שקנה לעצמו קודם את מעלת ה'לבדו'. ומהבדידות הזאת יוצאת אחר כך נבואה! עד כאן דבריו.

(להתעלות - רבי זאב גינצבורג)

אוטם הלב וכח הדמיון

"וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כה).

כתב ה"כלי יקר" ז"ל: בענין ההתאבקות עם יעקב רבו הדעות וכו'. אחר שהסכימו רוב המפרשים שמלאך זה הוא סמא"ל שרו של עשיו, כי כל חפצו וישעו לסמא עיני האדם ולהכותו בעורון ולעשותו סומא מעין השכלי, עד אשר לא יוכל הרואה לראות במראות האמת לבא ולראות פני ה' ולבוא בסוד ה' ליראיו בסתרי התורה, כי הוא שטן, הוא מלאך המות, הוא יצה"ר וכו', וסתם שיכור הולך כעור וסומא, כך סמאל זה שותפו, כל מזימותיו לסמא עיני האדם עד אשר לא יוכל לראות את השמש, עכ"ל.

הרי לן שסמא"ל, בתכליתו הוא לסמא העיניים [שהוא השטן], ועי"ז מסיתו לחיות תחת ההדרכה של יצרו הרע, שהוא המלאך המות - חיים תחת הדרכתו של היצר הרע, הן הן מיתה!

גם אבי המוסר הגר"י סלנטר זצוק"ל כתב באריכות כדברי ה'כלי יקר', אלא מה שהכלי יקר אומר שסמא"ל 'מסמא' העיניים. כותב ר' ישראל בלשון אחר - שהוא "כח הדמיון", אשר הם באמת ב' צדדים של אותה המטבע.

וז"ל: 'אדם ישן, אדם חולם, ואדם בעל דמיון, ודמיון זה כמו חלום. כי מה זה חלום, חלום זה כל כולו העדר המציאות! אדם כל החיים שלו נמצא בתוך חלום אחד גדול. והנה בחז"ל איתא (תענית כג, א) שחוני המעגל היה לו שאלה בזה שכתוב "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים" (תהלים קכו, א), יכול להיות שאדם חי את חייו שבעים שנה והכל יהיה חלום אחד גדול? האם יתכן שכל העוה"ז יהיה כחלום אחד גדול, זו היתה קושיית חוני המעגל. מה עשה הקב"ה, חוני נרדם לשבעים שנה! הקב"ה רוצה להראות לנו, ש"היינו כחולמים" כפשוטו, שאדם יכול להיות חי בעוה"ז שבעים שנה, ואעפ"כ הוא חי חיים של חלום. כל החיים חלום אחד. חלום, שבדרך כלל, מתעוררים רגע קט קודם שמורידים אותו לקבר, שאז רואים את המציאות, את העולם האמיתי, אז הוא ער מן החלום, חלום בן שבעים שנה. 'אוי לדמיון, אויב הרע הזה'. האויב הכי גדול שלנו הוא הדמיון. באשר כל זמן שאחד מבין ענין הוא דואג לעצמו, ומשתדל לעשות פעולות של הצלה. אבל מי שחי בדמיון, הכל טוב לו והוא תמיד מאושר, וממילא אין לו במה לדאוג, ויורד לבאר שחת. מי שחי את הבריאה בלי כל הדמיונות... חי חיים אמיתיים,' עכ"ל.

(אהל משה)

אין עוד מלבדו

"וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ" (בראשית לב, כו).

כתב הספורנו: "כי לא יכול לו" - לרוב דבקותו תמיד בקל יתברך במחשבה ובדיבור. "ויגע" - הודיעו החטא העתיד

"עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה" (בראשית לב, לג).

ידוע שהמאכלים שאסרתם התורה, שורשם הוא ממקור טומאה. אבל גיד הנשה שנאסר רק לאחר שנפגע יעקב בכף ירכו, אינו דומה לשאר מאכלות אסורים, שאיסורם הוא לכתחילה. **הרי שמחמת יעקב אבינו ע"ה 'דמות האדם שבמרכבה' נעשה שינוי בבריאה, וגיד הנשה יצא מכלל היתר לאיסור. וזה תוספת הבנה ב'מעשה אבות סימן לבנים', כי אדם השלם הוא מרכז הבריאה, וכל עלייה וירידה וכל שינוי החל בו - משפיע על כל הבריאה כולה.**

ראה ב"אור החיים" הקדוש: 'לצד שנזדעזע הגיד ממקור הקדושה ושלט הקליפה, בחינה זו בכל מקום שהיא נטמאה ואסרה הבורא כי הוא היודע'.

(רבי שמחה זיסל ברוידא)

במדריכי עמו [היינו מנהיגי ישראל], ובדאגתו בזה פסק הדבור [היינו שנפסקה הדביקות] "ותקע כף ירכו בהאבקו". נראה מכאן מקור למה שכתב בספר "נפש החיים" (ש"ב) סגולה **להינצל מגוי שמפחד ממנו ואין בכוחו לעמוד נגדו, שידבק מחשבתו במחשבת 'אין עוד מלבדו' שאין שום כח בעולם זולתו יתברך, וזוכה לשמירה למעלה מדרך הטבע.** זאת ועוד אנו לומדים בדברי הספורנו, שברגע שנפרדים ממחשבת הדביקות, פגה כח הסגולה ונחשפים שוב לסכנה שנמצאים בה ח"ו, שהרי בו ברגע שהפסיק יעקב אבינו מדביקותו מחמת דאגתו על עוון בניו, תיכף ומיד נגע בכף ירכו והזיקו. וכפי הידוע הסיפור על הגאון רבי יצחק זאב הלוי מבריסק זצ"ל שבמהלך בריחתו ממקום מושבו בשנות המלחמה האיומה, היה הדבר לפלא שבמשך כל הדרך לא נעצרה קבוצתו ע"י החיילים ששרצו שם במרחבי הארץ, ורק פעם אחת כשהגיעו סמוך לגבול בא לקראתם גדוד חיילים ובקשו שֶׁיֵּרְאוּ להם המסמכים, וברגע זה היו בסכנה גדולה מחמת שלא היו בידם המסמכים הדרושים, אלא שאדהכי והכי נעלמו פתאום החיילים ועזבו אותם כלעומת שבאו. ולאחר מעשה הסביר להם הרב זצ"ל פשר המאורע הפלאי, שבמהלך כל הליכתם בדרך התרכז לדבק מחשבתו בידיעה זו שהקב"ה אין עוד מלבדו, ורק כשהתקרבו לגבול הסיח דעתו מהדביקות לרגע קט, ובו ברגע הופיעו החיילים לפניהם, ואכן מיד כששב להידבק במחשבת הדביקות עזבום לנפשם. (משחת שמן)

"וַיִּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ" (בראשית לב, כו). כתב החזקוני: 'אף על פי שהבטיחו הקב"ה (לעיל כח, טו) "וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ" עכ"ז הזיקו המלאך, והסיבה שיכול היה להזיקו, **לפי שנתיירא מעשו** כדכתיב "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד" (בראשית לב, ח). וכן מצינו במשה אעפ"י שאמר לו הקב"ה (שמות ג יב) "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" הזיקו המלאך בדרך במלון, לפי שהיה מתיירא מפרעה כדכתיב (שם ד, יג) "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח". וכדבריו כתב גם הרשב"ם (פסוק כט, ובשמות שם) שלקה יעקב ונצלע לפי שהקב"ה הבטיחו והוא היה בורח. וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון ה' או ממאנים ללכת, שנענשו. במשה כתיב "שלח נא ביד תשלח" ומיד אח"כ "ויחר אף ה' במשה" וכו'.

מן המדרש

"**ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו [ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח תשימו בין עדר ובין עדר]**". מבאר המדרש, **מהו** זה שאמר יעקב **"ורוח תשימו"**, ולא אמר 'הבדל' או 'הפרש'. אלא יתפרש שהוא לשון ריוח והפסק, וכן הוא מורה על לשון רווחה, וכך **אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אם יהיו צרות באות על בני** בגלות, **לא תביא אותם** על ישראל **בזו אחר זו** ללא הפסק, **אלא הרוח להם מצרותיהם** [תן ריוח והפרש זמן בין הצרות, ובזה יהיה להם הרווחת הנפש]. **באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק, ותלה עיניו למרום, בכה ובקש** רחמים מלפני הקדוש ברוך הוא, ושמע תפלתו, והבטיחו שהוא מושיעו ואת זרעו **מכל צרותיו בזכותו של יעקב** כל זמן שיזכירו זכותו, שנאמר **"יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב"**, נקט דוקא יעקב ולא אברהם ויצחק, לרמוז שכיון שעברו על יעקב צרות רבות, זכותו תועיל יותר.

מדרש רבה וישלח עה, יג

"וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ" (בראשית לב, יז). **מַהוּ "וְרֶוַח תָּשִׂימוּ"** (שם), **אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם יִהְיוּ צָרוֹת בָּאוֹת עַל בָּנַי לֹא תָבִיא אוֹתָם זוֹ אַחַר זוֹ, אֶלָּא הַרְוַח לָהֶם מִצָּרוֹתֵיהֶם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָשָׂא יַעֲקֹב אֶת עֵינָיו וְרָאָה אֶת עֵשָׂו שֶׁהוּא בָּא מֵרָחוֹק, וְתָלָה עֵינָיו לַמָּרוֹם, בָּכָה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁמַע תְּפִלָּתוֹ וְהִבְטִיחוֹ שֶׁהוּא מוֹשִׁיעוֹ מִכָּל צָרוֹתָיו בִּזְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב"** (תהלים כ, ב).

מאורות המדרש

וראה את עשו בא מרחוק וכו'. והדקדוקים רבו, א. מ"ש 'ראה את עשו בא מרחוק' מה הודיע לנו בזה ומה הנ"מ אם מרחוק או מקרוב? ב. מ"ש 'תלה עיניו למרום', וכי מה היה לו לעשות אם לא להתפלל ולשפוך תחינה לפני ה' וכי היה לו דרך אחר שיספוק לו בלעדי התפילה. ג. מהו הלשון 'והבטיחו שהוא מושיע מכל צרותיו בזכותו של יעקב'. וראיתי בס' א"י (שם) דמבאר בטוב טעם וז"ל, כי ידוע מאמרם ז"ל מעשה אבות סימן לבנים (כמ"ש המדרש פ' לך), וכל מקרה ופגע שקרה את אבותינו ע"ה היתה לנס והוראת סימן לדורות שיקרה גם להם כמקרה הזה בדמותו וצלמו. וזאת היתה ממידת טובו ית' לגלגל המקרים האלה בזמניהם בעבור כי היה חילם רב לפעול להם תשועה כו' כי הקב"ה הביט על דורות הבאים ועל הקורות המעותדים עליהם, וראה כי לא יהיה זכות מעשיהם כדאי להפיק רצון מאתו יתב' להושיעם מצרותיהם, על כן ברוב חסדו קדם פניהם לגלגל דוגמת המאורעות האלו על אבות העולם ע"ה, והם בחין תפילתם ישיגו ישועות מהש"ת. ומה שיעשה ה' הוא יהיה לעולם גם לבניהם אשר יקומו אחריהם. והנה בשגם כי אבותינו ע"ה היה יכולת בידם להושע את עצמם ולעשות בשונאיהם כרצונם, ומה גם יעקב אבינו ע"ה שהיו עמו כמה אנשים גבורים כמבואר (שם במדרש) מלבד גבורתו וגבורת בניו, עכ"ז היה גולל על ה' דרכו וביקש מלפניו "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" כו' כאלו היה רפה ידים וחלוש. אין זאת כי ראה והבין דכל מה שמצאו אותו המה אך שמץ מאשר יקרה את בניו לדורות האחרונים כו'. ואמר האמנם כי יש לאל ידי להושיעני ע"י כוחי ועוצם ידי, אבל מה יעשו בָּנָי אחרי. ולעילה זו השליך על ה' יהבו כי תושיע לו תשועה נסיית ואחרי כי תתהוה הישועה עבורו תעמוד לעד לדורות. וזהו צחות לשונם 'באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את כו' שהוא בא מרחוק', כלומר מרחוק נראה אליו אשר בהעטיף הזמן והתרחקותו יבא וילחץ את בניו. 'תלה עיניו למרום', כלומר אם כי היה איתו למצוא לו עזרה בכח ואמץ ידו, עכ"ז תלה עיניו אך למרום שיהיה נושע בה' למען תהיה ישועתו ישועת עולמים גם לבניו אחריו. וזהו מה דאמר 'ובכה וביקש רחמים מלפני הקב"ה', כלומר ביקש רחמים על הצלה ניסיית, ושמע תפילתו והבטיחו שהוא מושיען מכל צרותיהן בזכותו של יעקב כו', וישועתו תעמוד גם לבניו כי מעשה אבות ירשו בנים וכמ"ש. וזהו שסיימו רז"ל שנאמר "יענך ה' ביום צרה" ע"ד ההבטחה, כלומר דודאי יענך ה' ביום צרה, והטעם "ישגבך שם אלהי יעקב". כלומר יצוה עליך ישועת יעקב העומדת מכבר כו'. וזהו שסדרו רז"ל 'עזרת אבותינו אתה הוא מעולם (ובזה הנה אתה) מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור', עכ"ל. (פני משה - הגאון רבי משה בהגאון יהושע שפירא)

בכה וביקש רחמים מלפני הקב"ה וכו'. אים מדברי המדרש עד כמה היה בכוח כל מעשה ומעשה של האבות הקדושים להשפיע על עם ישראל לכל הדורות, וכדמצינו לגבי אברהם, יעויין בגמרא בב"מ (פו, ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו [לישראל] בעצמו, וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח, עשה הקב"ה ע"י שליח. ובאמת דגם כל מעשה ודיבור ומחשבה שלנו משפיע הרבה על כל סביבותינו ואפילו על העולמות העליונים עיין ב"מסילת ישרים" (פרק א) וב"נפש החיים" (שער ד) מה שכתבו בזה. עוד לימוד יש ללמוד מכאן דאפילו בעת שהיה יעקב בתוך צרת עצמו, לא נמנע מלחשוב ולהתפלל בעד צרות זרע ישראל לדורות עולם, וכעין זה מצינו כמה פעמים אצל משה רבינו, ואכמ"ל בזה. (אמונת צבי - הרב צבי אונגער)

שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב. כשבא עשו לקראת יעקב הכין יעקב את עצמו למלחמה ולתפילה ולדורון. וכתיב **"וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא"** וגו' (בראשית לג, א). ויש לעיין מה ענין זה של נשיאת עינים

שמציין הפסוק, ולמה לא הספיק בזה שיעקב ראה שהנה עשו בא. הרמב"ן האריך דכל מה שעשו האבות היה סימן לבנים, וכן הוא במדרש בכמה מקומות בפרשיות הללו. ועל כן ברור דכאן כשראה יעקב שעשו בא לקראתו הבין שאין כאן סתם פגישה אישית עם עשו אחיו, אלא דכאן טמון ביאתו של עשו לדורות. ולכן כשהכין יעקב את עצמו היה זה הכנה לא רק להציל את עצמו ומשפחתו מעשו באותו מפגש, אלא למנוע פורענותו והשפעתו של עשו לכל הדורות. יעקב אבינו הסתכל בכל פסיעה ופסיעה במבט של 'זריעה לדורות'. בדברי המדרש כאן 'מהו "ורוח תשימו", אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אם יהיו צרות באות על בני לא תביא אותם זו אחר זו אלא הרווח להם מצרותיהם'. ומסיים המדרש 'באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום, בכה וביקש רחמים מלפני הקב"ה ושמע תפילתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב שנאמר (תהלים כ, ב) "יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב', וצ"ב מאי האי שהבטיחו הקב"ה שהוא מושיעו 'בזכותו של יעקב', והלא הקב"ה מדבר עם יעקב בעצמו. אלא דהמדרש מגלה לנו בזה דיעקב ניגש במבט של 'סימן לבנים' וכשעשו בא לקראתו "וישא יעקב את עיניו" שראה כאן השורש ל'צרתן של ישראל' וכמו שכתב המדרש שראה את עשו בא מרחוק, והוא הכין את עצמו בתפילה לדורות שהקב"ה יושיע את ישראל בכל דורותיהם מהשפעתו של עשו. ועל זה הבטיחו הקב"ה להצילו מכל צרותיו בזכותו של יעקב, שכוחו וזכותו של יעקב יְלַוֶּה את בניו להמלט בכל צרותיהם, וזה מה דאיתא בקרא "ענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלוקי יעקב". וצריך לבאר דבר זה, למה מצינו דוקא ביעקב העוצמה של מעשה אבות שיהיו סימן לבנים. והטעם הוא משום שיעקב היה הראשון מהאבות שהיתה מיטתו שלימה, שהקים י"ב שבטי י-ה שהוא התמצית והשורש לכלל ישראל. ולכן דווקא אצל יעקב בעת זריעת כלל ישראל, כל מעשה ומעשה משפיע לדורות, דכל מעשה טוב הוא בנין לדורות ובכל חסרון ג"כ יחסר לדורות. (דרכי יוסף - רבי יוסף צבי הלוי דינר)

זכרון לצדיקים

י"ד כסלו ה'תרכ"ט: רבינו הקדוש רבי דוד ב"ר מסעוד אביחצירא זצוק"ל

"מרנא ורבנא האשל הגדול הגאון הענק הקדוש והטהור אדוננו גאון עוזנו מרן מלכא מעוז ומגדול חסידא קדישא אבן הראשה כתר ועטרה המלך רבינו דוד אביחצירא זצוקלל"ה הי"ד" - לשון שער ספרו "פתח האהל".

רבי דוד נולד במרוקו בתפילאלת בשנת תרכ"ו [1866].

הסופר המוכשר ביותר, ככל שינסה להשתמש במלים נמלצות ובניבי תאור, לא יצליח להוציא מתחת ידו ולחרוט בעטו עלי גליון הגדרות ממצות, שיתנו ביטוי נכון לגודל ועוצם שקידתו בלימוד התורה של רבינו. משחר נעוריו, הרגיל עצמו להתבודד מרבית שעות היממה ולהגות בתורה הקדושה. כל מעיניו היו נתונים לה ופיו לא פסק מלמלל דברי תורה. כל מכמניה גלויים היו לפניו וברזיה שלט ללא מצרים. תלמוד בבלי וירושלמי לסוגיותיהם, היו ערוכים וסדורים במוחו הגדול והבהיר, עד לשלבי הבירור הסופיים של אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

כבר בשנות ילדות ונערות, שקד על דלתי תורה ונמנה על שומעי לקחו הקבועים של זקנו הגדול מרן אביר יעקב זיע"א וקיבל תורה מפיו. כמו כן הטה אזנו לקנות דעת וחכמה מפיו של אביו, מרן רבי מסעוד זיע"א, שידע להעריך את אוצרו הגדל בביתו והשפיע עליו שפע רב. מלבד זאת נעשה כמעיין המתגבר, לא רק בדלותו ובהשקותו מתורת רבותיו, אלא גם בתוספת מרובה על העיקר מדיליה, בבחינת "ובתורתו יהגה"...

יסופר, כי באחד הלילות והוא עודנו צעיר לימים, ישב בעלייתו ולמד בהתמדה לאורה הקלוש של העששית. כדרכו בקודש, לא שת לבו לעייפותו והתעצם כנגדה בהתעוררות מחודשת כל העת. תוך כדי לימודו, נפלה עליו תרדמה ומבלי משים הניח ראשו על השולחן. מאחר ולא התכוון לנמנם לא הרחיק את העששית ממנו, כך קרה שתוך כדי נמנומו פגע בעששית שנפלה על השולחן והאש החלה ללחך את מפת הבד שעליו.

והנה תוך כדי נמנומר, חלם רבינו, שזקנו מרן אביר יעקב זיע"א מעורר אותו וקורא לו: "קומה נכדי, כי אתה בסכנה". ברם, לגודל עיפותו לא התעורר, עד שאחזו מרן אביר יעקב זיע"א בזרועו וטלטלו בבגדיו שכבר אחזה בהם האש...

נקל להעריך, כי לאור זאת חידש רבינו חידושי תורה עמוקים, והערכה זו נכונה היא. רבים היו החידושים שהעלה בלימודו, ואותם העביר לתלמידיו הרבים. ברם, את רובם לא אבה להעלות עלי גליון, וטעמו ונימוקו שעימו לא נודעו לאיש זולתו. בהקדמתו לספריו המעטים של רבינו שנותרו עמנו, העיד גדול תלמידיו ורעו הקרוב, מרן הגאון הקדוש המקובל רבי משה תורג'מאן זיע"א, שהם אינם אלא מעט מזעיר מאשר חידש ומשזכו תלמידיו לשמוע ממנו. וכה הוא כותב:

"ובינקותיה דמר, כמה וכמה דברי תורה ענה ואמר, מאמר לכבוד צרור המור, ולא באו לכלל כתיבה, כי נשכחו מרוב חביבא, חבל על דאבדין נפשי עליהם דאבה, עד שקם חכם בחכמתו וגיבור בגבורתו, אשר זה י"ב שנים שנס מתניו ואלקים חי היה בעזרתו, הבא לטהר מסייעין אותו, זכור יזכור לו ה' אח רוב ענותנותו, ולא נתן שינה לעיניו לעיניו ותנומה לעפעפיו, עד שהוציא פרי סיכלו וסרעפיו..."

בשלושת ספריו שהותיר ברכה אחריו כתובים בעצם כתב ידו, מגלה רבינו טפח מצומצם מהשגותיו הנשגבות ומחידושי תורתו, המשובבים את הלב ומחדדים את המוח. גאונותו בנגלה ובנסתר ובקיאותו בכל שטחי התורה, מבצבצת מבין בתרי הספרים, הבלולים מידע רב ובהבנה עמוקה.

רעו ותלמידו רבי משה תורג'מאן זיע"א מיחד בהקדמתו מלים כדרבונות, כנגד מי שינסה להבין את דברי תורתו של רבינו כפשטן, ולא יתן דעתו לכך שהם נכתבו בקדושה עלאה וירמזו לספירות העליונות. וזה לשונו בתוך דברי ההקדמה: "ואם יאמר חכם ובעל שכל, יגעתי ולא מצאתי וכו' מכל וכל, לפעמים באיזה אחד מהם - אני אומר לו בעדות נאמנה, ששאלנו את פי הקדוש והשיב לנו בכונה נכונה, כי לא דבר ריק הוא בשום אחת מהנה, וילמד סתום מן המפורש תנינא, נברים ונקיים וברים, והכל הוא לשם אדיר אדירים, והלומד בשובה ונחת ימצא תשובה, ויצחק ויטעם לחכו ויאמר לי לי, כי הוא לחם אבירים, מה מתוק מדבש ומה עז מארי, ראה נא דברים הדברים, מבטן מי יצא הקרח הנורא תורה חדשה, מזקן ישן, רזי דרזין, חידושים וביאורים... ועד נאמן על זה, שאפילו אגרת שלומים ושיחת רבינו היתה צריכה תלמוד וישוב גדול ועיון נמרץ, ומזה תקיש לדברי תורה הקדושים והטהורים..."

אין צורך להוסיף ולציין, שגם רבי משה תורג'מאן זיע"א לא השחית מלותיו ולא הכביד בהפלגות שבח, שלא הכילו אמת מושלמת ולא נכללו בדיוק נמרץ...

אלו הם חיבוריו:

א] **"פתח האהל"** על חמישה חומשי תורה, ב' חלקים. ב]. **"שכל טוב"** על עניני מדרש ומוסר, ג] **"רישא וסיפא"** המבאר את הקשר שבין סיומה של כל פרשה לפרשה שאחריה. ספריו הערוכים בשכל טוב, מהוים פתח וצוהר הצצה לאהל תורתו של רבינו. ברם, אין גם ספק, שהם אינם אלא בבחינת רישא וסיפא, ואין בהם כדי שנשתמש בהם ככלי הערכה לתמצית תכונתה של חידושי תורתו הקדושים.

אגב, רבי משה יוסף תורג'מאן זיע"א, שכאמור היה מהאנשים הקרובים ביותר לרבנו, מסיק מתוך קריאת שם הספר "פתח האהל", כי "פתח לשון התחלה - שהיה בדעת הקודש לחבר עוד ספרים רבי המעלה כהנה וכהנה, דברים נעלמים נסתרים בתורה האהובה, וכך עלה במחשבה..."

ואילו נכד אחיו, אדמו"ר רבי דוד חי אבחיצירא שליט"א, התבטא פעם תחת אחד השיחים אודות דודו זקנו, רבינו, ש**"כל ספריו נכתבו ברוח הקודש"**.

רבי דוד נלב"ע בי"ד כסלו תר"ף [1920].

(אביר יעקב)

הלכה

ספיקות בנטילת ידים

ספק בנטילת ידים - אמרו חז"ל, שכל ספק בטהרת הידים טהור, לפיכך מים שיש לו ספק אם נעשה בהם מלאכה או לאו, או ספק טמאים או טהורים, ואין לפניו מים אחרים מותר ליטול ידיו בהן[א]. ויש אומרים שמ"מ נכון להדר אחר מים אחרים שלא יהא קשה לעניות.

וכן אם היה לו ספק אחר הנטילה כגון ספק היה במים כשיעור או לאו, או ספק אם היה הכלי שלם או לאו, או ספק אם נטל ידיו כדין, וכן אם ספק לו אם נטל ידיו או לאו הרי זה טהור[ב].

ספק שאפשר לבררו - ספק לו אם יש במים כשיעור אינו יכול ליטול, לפי שאפשר לברר, וספק חסרון ידיעה אינו חשוב ספק[ג]. ויש אומרים שבנטילת ידים דרבנן אף חסרון ידיעה נחשב לספק אא"כ אפשר לברר בקל, וכן דעת החזון איש שאם אין לו כלים לברר ואין לו מים אחרים יכול ליטול מספק.

אף אם היו כמה ספיקות יחד כגון שספק נעשה במים מלאכה, וגם ספק טהורים או טמאים וגם נסתפק אחר הנטילה אם היה בהם כשיעור הרי זה טהור[ד].

מקום שאמרו ספק בנטילת ידים טהור נוטל בברכה[ה], ומ"מ אם יכול ליטול בלא ספק ראוי להדר בזה להוציא עצמו מן הספק[ו]. ואם יש לפניו מים אחרים, לדעת המשנה ברורה צריך מדינא ליטול בטהורים[ז]. אבל אם נטל ככר במים מסופקים ונזדמנו לו מים טהורים מדינא אין צריך לחזור וליטול שנית, ולדעת הבית יוסף יש ליטול שנית שלא יהא קשה לעניות, וראה במקורותיו[ח].

ספיקא דדינא ופלוגתא דרבוותא - ספק מחלוקת הפוסקים שלא הוכרעה אף היא בדין ספק נטילת ידים טהור, ומ"מ גם בזה אם יש לו מים כשרים לכולי עלמא יטול בהם ולא יכניס עצמו למחלוקת[ט].

(מתוך הלכות יום ביום להגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א)

א. מתני' פרק ב' דידים מ"ד "ספק נעשה בהם מלאכה ספק לא נעשה בהם מלאכה ספק יש בהם כשיעור ספק שאין בהם כשיעור ספק טמאים ספק טהורין ספיקן טהור מפני שאמרו ספק הידים ליטמא ולטמא וליטהר טהור" ובפירוש המשנה לרמב"ם "כבר בארנו ברביעי מטהרות שספק ידים מכלל ספיקות שטהרו חכמים". וברמב"ם פ"ו מברכות וש"פ וטוש"ע סי' ק"ס סי"א.

ומש"כ דאין לפניו מים אחרים, והנה הראב"ד בהשג' פ"ו מהלכות ברכות (הט"ו) "שאע"פ שכל ספק בטהרת ידים טהור עם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אומרים לו קום ורחוץ והוציא עצמך מן הספק", והיינו דאף בדיעבד אם יש לו מים אחרים יטול [ופליג על הרמב"ם דנקט לגמרי טהור] ובמ"ב סקמ"ו ובשעה"צ סקמ"ט דביש מים אחרים ודאי יש להחמיר לכתחילה כיון דהראב"ד החמיר אף בדיעבד לחזור וליטול, ואף להחולקים לכתחילה ביש מים אחרים יטול בהן דלא גרע מדבר שיש לו מתירין דהרי יכול לעשות בהיתר.

ב. ברמב"ם פ"ו מברכות הט"ו דגם בספק נטל ספק לא נטל אמרי' בספק ידים לטהר, ובטוש"ע שם, וכן ביארו הפו' הא דספק יש בהן כשיעור היינו שנסתפק לו אחר הנטילה [ראה בסמוך] ובמ"ב סק"נ דאף בספק אם הכלי שלם הוא כן, והיינו אחר הנטילה דבשעת הנטילה איכא לברורי.

ג. מתני' ידים פ"ב מ"ד ספק יש בהם כשיעור ספק אין כשיעור ספיקן טהור, וברמב"ם פ"ו מברכות הט"ו. ובטוש"ע שם. וכ' המג"א סקי"ד דהיינו אם לאחר שנטל ידיו נסתפק אם היה בהם כשיעור, וביארו המחה"ש ופמ"ג דאם נסתפק בשעת הנטילה אין זה אלא ספק חסרון חכמה שאינו חשוב ספק. והוסיף הפמ"ג דאף אינימא דבדרבנן שאין לו שורש מה"ת גם ספק חסרון חכמה מקילין מ"מ בכה"ג שיכול בקל לברר לכ"ע אין מקילין ע"ש. וכ"ה במ"ב סקמ"ד. וראה הע' הקודמת במקור דברי הרמב"ם לזה.

ד. ר"ש פ"ב דידים מ"ד ד"ה ספיקן טהור "דאפי' יש במים שנטל כל הנך ספיקות טהור", והובא במג"א סקי"ג ובהגר"ז סי"ג ומ"ב סקמ"ט.

ה. בה"ל קס סי"א ד"ה מים דכ"מ מהפמ"ג

ו. ראב"ד בהשג' פ"ו מהלכות ברכות (הט"ו) שאע"פ שכל ספק בטהרת ידים טהור עם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אומרים לו קום ורחוץ והוציא עצמך מן הספק", והביאו הב"י בסי' ק"ס ללא חולק._ ואמנם בכס"מ על הר"מ שם כ' לבאר מסתימת הרמב"ם דלא ס"ל הכי וביאר טעמו "שאם היה כן לא הוו שתקי רבנן מלהזכיר כן ואף על גב דאמרינן בע"ז לז: לענין ספק טומאה דאמרינן ליה הרי מקוה לפניך קום טבול שאני ידים שאין להם עיקר בדאורייתא" ע"כ. מ"מ בש"ע סי"א הביא דעתו בשם יש מי שאומר שעכ"פ אם יש לו מים אחרים יטול ידיו ויוציא עצמו מן הספק".

ז. מ"ב סקמ"ו ושעה"צ סקמ"ט דביש מים אחרים בודאי יש להחמיר לכתחלה כדין דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לעשות בהיתר. וע"ש דהראב"ד מחמיר אף דיעבד לחזור וליטול אבל לכתחילה בודאי יש להחמיר ולא ליטול בספק. והחזו"א סי' כג' סקי"ג פליג בדיעבד דאף להראב"ד אין חיוב לחזור וליטול ואינה אלא מדה טובה ולא עביד איסורא וכש"כ לדידן דמשנה שלימה שנינו ספק בנט"י טהור. ומ"מ כשבא ליטול מתחילה ויש לפניו מים אחרים אף להחזו"א חייב מדינא ליטול במים טהורים דהרי פשיטא לחזו"א סי' כג סקי"ב דאינם טהורים אלא מחמת הספק ואינו טהור בודאי אלא מספק, ואף הינדס החזו"א איך יוכל לברך על נטילה, ובודאי יש לו לטהר עצמו בתורת ודאי ולא בתורת ספק ולהב"י יש בזה משום זלזול בנטילת ידים וקשה לעניות.

ח. כן מבואר להדיא בב"י כאן וכלשונו "אבל מדינא אינו צריך לחזור וליטול ונראה דהוא הדין לשאר ספיקות שאע"פ שאינו צריך לחזור וליטול מכל מקום משום עניות מיהא איכא", וראה לעיל מה שיש לדון בדברי הב"י הללו ושהא"ר חלק ע"ז. ומ"מ מי יכניס עצמו בדבר הקשה לעניות לרבינו הב"י ולא יחזור ויטול בדאפשר לו.

ט. כתב בתרומת הדשן סי' רסא "וכיון דאשכחן פלוגתא דרבוותא בהני חלוקים נראה דאזלי' בתר המקילין בנטילת ידים דהכי כתב הרמב"ם. וכן שנינו במשנה במס' ידים פ"ב משנה ד' שכל ספק שבטהרת ידים טהור, ונראה דה"ה פלוגתא דרבוותא דהתם נמי ספק הוא כמאן קי"ל, מדכייל ותנא שכל ספק שבטהרת ידים טהור" ע"כ. והובא בב"י סי' קס ובמג"א סקי"ג "וכל ספק במחלוקת הפוסקים נקטינן לקולא תה"ד ב"י", ובהגר"ז סי"ג, וכ"כ במ"ב סקמ"ז וז"ל "וכל ספק במחלו' הפו' הרי הוא כשאר ספק דמון שלא הכריעו בה הרי הוא ספק במילתא דרבנן ונקטי' להקל" ע"כ, ויש שרצו לדייק מלשונו דזהו רק כשהפו' עצמן מסופקים ולא הכריעו, אבל במחלוקת דיש מקילין ויש מחמירין לא הוי בכלל ספק, כיון דלמחמירין הוא מדינא, אבל במקור הדברים בתה"ד הנ"ל אין מבואר כן אלא הוא ככל פלוגתא דרבוותא שלא הוכרעה בפו', ואמנם זהו במחלוקת שקולה אבל לא בשביל כל דעה עבדי' פלוגתא דרבוותא.

ומ"מ מדנתנו ע"ז הפו' דין ספק בנט"י טהור ולא אמרי' דבפלוגתא דרבנן אזלי' בתר המיקל, יש ללמוד חומרא גדולה בזה דביש לפניו מים כשרים בלא שאלה ומחלוקת, עליו מוטל לעשות כן ולא אזלי' בזה לקולא בתורת ודאי וככל ספק בנט"י וגם משום עניות. ונראה דזהו דבא המ"ב לומר במש"ב "דמון דלא הכריעו בה הפו' הרי הוא ספק במילתא דרבנן" וכונתו לבאר למה לא אזלי' לקולא בתורת ודאי, וע"ז מבאר דכיון דהפו' הביאו ולא הכריעו א"כ הדבר בספק אצלם וא"כ יש לו דין ספק בנט"י, וממילא יש לו גם החומרות דביש מים כשרים לכ"ע יטול בהם.